

Dr. Egidija Ramanauskaitė
Vilniaus universitetas

Sovietmečio Lietuvos hipiai – pasaulinės paralelės

Hipių judėjimas yra globalus reiškinys, 7-ojo dešimtmečio viduryje atsiradęs Amerikoje, išplitęs Vakarų Europoje ir persikėlęs į Rytų Europos šalis bei Sovietų Sąjungą, įskaitant ir Lietuvą. Šio straipsnio tikslas – paieškoti paralelių tarp 7-ojo dešimtmečio hipių vertybių sovietmečio Lietuvoje ir Amerikoje, aptariant jų panašumus ir skirtumus, susijusius su skirtingais socialiniais kultūriniais ir politiniais kontekstais, taip pat – aptarti tiriamojo laikotarpio alternatyviosios kultūros reikšmę šių dienų visuomenei.

Straipsnis grindžiamas 2000–2010 m. laikotarpiu surinktų duomenų apie Kaune, Vilniuje, Marijampolėje ir Alytuje hipiavusių jaunimą pavyzdžiais¹, Lietuvos ypatingojo archyvo dokumentais bei Amerikos hipius tyrinėjusių autorių darbais, kuriuose panaudoti empiriniai duomenys (tyrinėta pačių hipių ir oficialioji spauda, komentavusi subkultūros įvykius bei veiklas).

Straipsnyje analizuojami klausimai apima hipių subkultūros ištakas, jų gyvenseną, neformalią organizaciją, vertybes, kontaktus su tradicine visuomene, pasipriešinimą autoritarizmui, sąsajas su politiniu judėjimu bei įtaką vėlesnio laikotarpio visuomenei.

Hipių subkultūros ištakos

Hipių atsiradimui Amerikoje terpę paruošė tuo laikotarpiu jau susiformavusi jaunimo alternatyvioji kultūra, reiškusi pasipriešinimą tradicinės visuomenės normoms, konformizmui ir materialiosioms vertybėms. 5-ajame ir 6-ajame dešimtmečiuose jau buvo žinomi hipsteriai (terminą sukūrė džiaz pianistas Harry Gibson), kurie klausėsi džiaz, protestavo prieš tradicines vertybes, rekreaciniais tikslais vartojo narkotikus – marihuaną ir heroiną. Šias tradicijas perėmė hipių pirmtaikai bytnikai, tarp kurių – poetas Allen Ginsberg, novelistai William

¹ Remtasi interviu su sovietmečio Kauno grupės „Company“ dalyviais Aleksandru Jegorovu (Džyza), Kristupu Petkūnu, Visvaldu Žalnierium, Arkadijumi Vinokuru, Natanu Gitkindu, Ričardu Tankelevičiumi, Algiu Rimaičiu, Jurijumi Penkinskiu ir Lionginu Lesčinsku. Taip pat – Igoriu ir Liudu iš Alytaus. Straipsnio autorės asmeninis archyvas. Interviu su Olegu Zacharenkovu, Stasiu Daugirdu, Algirdu Kasparavičiumi. Užrašė VDU Etnologijos katedros studentė Ina Obolevičienė, dalyvavusi sovietmečio jaunimo kultūrinės rezistencijos tyrimų programoje, 2001.

S. Burroughs, Neal Cassady ir Jack Kerouac². Apie 1965 m. pradėjusios burtis hipių grupės domėjosi roko muzika (kurios plėtrai darė įtaką 1960 m. Liverpulyje susikūrusi roko grupė „The Beatles“, greitai išpopuliarėjusi JAV); Naujojo amžiaus (New Age) dvasingumo filosofija³, o ypač – alternatyvia gyvensena komunose⁴. Ankstesnės alternatyvios jaunimo kultūros vertybės hipiams padėjo lengviau įtvirtinti ir plėtoti savo vertybių sistemą, kuriai, savo ruožtu, darė įtaką naujos visuomenės aktualijos, pavyzdžiui, JAV kariuomenės įvedimas į Pietų Vietnamą (1965–1973), pareikalavęs daug amerikiečių jaunuolių gyvybių; visuomenei aktualūs ekologijos, asmens teisių ir kiti klausimai. Aplink buvo gausu ir atviro politinio protesto pavyzdžių, kaip antai naujųjų kairiųjų (New Left) judėjimas⁵, išplitęs 7-ajame dešimtmetyje Vakarų Europoje ir Amerikoje.

Žinios apie Amerikos jaunimo kultūrinės naujovės netruko pasiekti Lietuvą. Pasak tyrinėtos Kauno miesto sode hipiavusios jaunimo grupės „Company“ dalyvio, apie hipius ir jų pamėgtą „The Beatles“ muziką jis sužinojo 1966 m., būdamas aštuntoje klasėje⁶. 1968-aisiais Kauno Laisvės alėjoje jau buvo galima pamatyti jaunuolių, dėvinčių gėlėtus marškinius, klausančius VEF (nešiojamo radijo)⁷, mieste ant sienų atsiranda užrašai „Love street“, „Flower city“⁸, kuriasi roko grupės⁹. Tolimesnį subkultūros formavimąsi nulėmė naujos socialinės politinės aplinkybės.

² G. Rising, Hippies, in: *American Countercultures. An Encyclopedia of Nonconformists, Alternative Lifestyles, and Radical Ideas in U.S. History*. Edited by G. Misiroglu, M.E. Sharpe pub., 2013, p. 532.

³ „Naujojo amžiaus“ filosofija vienija Rytų religijas, neopagonybę, bendruomenėms būdingas misticizmas, ritualų praktika, meditacijos, susiję su naujojo dvasingumo kūriniu. Žr. S. D. Andrews, New Age, in: *American Countercultures...*, p. 721–724.

⁴ Ten pat, p. 721–724; T. Miller, *The 60s Communes. Hippies and Beyond*, Syracuse University Press, 1999.

⁵ Naujųjų kairiųjų judėjimas Amerikoje kilo tarp studentų, kovojusių už asmens teises ir protestavusių prieš Vietnamo karą. Pirmąją organizuotą grupę įkūrė Mičigano universiteto studentai 1960 m. Terminą „New Left“ įdiegė sociologas C. Wright Mills. Žr. B. Dredge, New Left, in: *American Countercultures...*, p. 724–726.

⁶ Interviu su „Company“ grupės dalyviu Džyza.

⁷ Iš interviu su „Company“ dalyviais Arkadijumi ir Algiu.

⁸ Iš interviu su „Company“ dalyviais Kristupu ir Džyza.

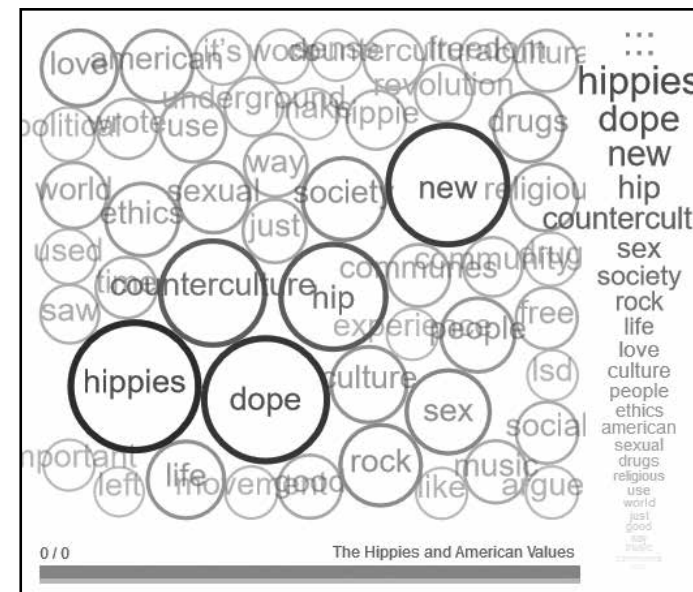
⁹ Plačiau žr. E. Ramanauskaitė, Jaunimo kultūrinė rezistencija sovietmečiu: hipių kultūrinės idėjos Lietuvoje, in: *Kauno istorijos metraštis*, 2003, Nr. 4, p. 127–163. E. Ramanauskaitė, J. R. Vaišnys, *Pamokos, įgytos pažvelgus pro rakto skylutę į Lietuvos hipių rojų. Grupės ir aplinkos*, 2009, Nr. 1, p. 69–86.

Amerikos hiپیų gyveneną apibūdinančių sąvokų „žemėlapis“

Norėdami atskleisti Amerikos hiپیų subkultūros turinį, atlikome Timothy Millerio knygos „The Hippies and American Values“, analizuojančios San Francisko hiپیų gyveneną, kiekybinę teksto analizę (1 iliustracija). Gyvendami komunose, hiپیai sukūrė bendruomeninę etiką, priešingą tradicinei 7-ojo dešimtmečio Amerikos visuomenei – grindžiamą labiau bendruomeninėmis negu asmeninėmis vertybėmis, visapusiška meile, hierarchijos ir materializmo atsisakymu, mėgavimusi roko muzika ir narkotikais, kurie padėdavo jiems patirti daugiau malonumų ir laisvės¹⁰.

Iliustracijos dešinėje – dažniausiai pasikartojančios sąvokos, kairėje – šių sąvokų vizualinė išraiška. Dažniausiai pasikartojančias sąvokas iliustruoja didžiausi apskritimai¹¹.

Pagrindinės sąvokos – *hippies* ir *dope* (šia sąvoka apibūdinami lengvieji narkotikai, pvz., marihuana); *new* – sąvoka žymi kitus (be San Francisko) hiپیų pamėgtus miestus – Niujorką, Naująją Meksiką, taip pat leidinį „New York Times“, kurio žurnalistai aptardavo hiپیų kultūrinius įvykius. Sąvokos *sex* ir *love* siejamos su hiپیų pamėgta laisva meile ir atvirumu savo aplinkai; *rock* – kalba apie hiپیų mėgiamą roko muziką; *free* – apie asmens laisvę; *commune*, *community*, *communal* – apie hiپیų gyvenimą komunose. Kitos sąvokos parodo, kaip patys tyrėjai apibūdina hiپیų reiškinių, pvz., įvardija juos *counterculture* (kontrkultūra), pabrėždami konfrontuojančią hiپیų subkultūros prigimtį¹²; *religious* – žymi sąsajas

1 iliustracija. Kiekybinė teksto analizė.

su Naujojo amžiaus religinėmis filosofinėmis grupėmis. Dar labiau išplėtus dažniausiai pasitaikančių sąvokų kiekį (pvz., iki 50 žodžių), atsiranda sąvoka *underground* (pogrindis), kurią tyrėjai perėmė iš pačių subkultūros narių; sąvoka *movement* (judėjimas) nukreipia į sociologines diskusijas apie tai, ar hiپیų grupių plitimą Amerikoje galima laikyti judėjimu; alternatyviosios kultūros politinį diskursą rodo sąvoka *political* (politinis).

Apžvelgtas Amerikos hiپیų kultūrinį reiškinių apibūdinantis sąvokų žemėlapis iš pirmo žvilgsnio atrodo labai skirtingas nuo sovietmečio Lietuvoje hipiavusio jaunimo grupių. Lietuvoje, kaip ir Amerikoje, jie klausėsi roko ir kūrė naujus įvaizdžius, tačiau jų grupėse dar nebuvo paplitę narkotikai bei gyvenimas komunose.

Toliau išsamiau apžvelgsime išryškėjusius Amerikos hiپیų subkultūros diskursus ir palyginsime juos su Lietuvos 7-ojo dešimtmečio hiپیų subkultūra.

¹⁰ Tarp populiariausių Amerikos hiپیų vertybių išskiriamos opozicinės militarizmui, rasizmui, seksizmui, netolerancijai vertybės – taika, meilė, harmonija, malonumo paieškos, asmens laisvė, gyvenimas komunoje, psichodelinių narkotikų vartojimas, Rytų ir „Naujojo amžiaus“ religijų adaptavimas, folk ir roko muzika, pop artas ir kt. Hiپیų kultūrą vienijantis elementas – psichodelinis rokas, kurį kūrė Jimi Hendrix (Džimis Hendriksas) ir britų bei amerikiečių grupės „The Beatles“, „The Rolling Stones“, „Cream“, „The Doors“, „The Grateful Dead“, „Pink Floyd“ ir kitos. Žr. G. Rising, Hippies, in: *American Countercultures...*, p. 532–535.

¹¹ Kiekybinei teksto analizei naudotas kompiuterinis įrankis „Voyant“. S. Sinclair and G. Rockwell, 2016. Voyant Tools. Prieiga per internetą: <http://voyant-tools.org/>

¹² Terminas *kontrkultūra* (counterculture), naudotas jaunimo opozicinėms grupėms įvardyti, paplito po Theodoro Roszako (Teodoro Rošako) knygos „The Making of a Counter Culture“ pasirodymo (1969 m.). Iki to laiko buvo rašoma apie jaunimo kultūrinį maištą (cultural revolt), alternatyvią kultūrą (alternative culture) ir *underground* (the underground). Žr. T. Miller, *The Hippies and American Values*, Knoxville: The University of Tennessee Press, 2011, p. XVI.

Bendraminčių grupės

Tyrinėtojų požiūriu, Amerikos hipiai nebuvo formalus organizuotas darinys. Tai greičiau buvo „nepriklausomų individų ir mažų grupių rinkinys, apibrėžtas jų netradicinių vertybių, elgesio, mados skonio, muzikos ir menų“¹³. Vedant paralelę su Lietuvos hipių veikla, svarbu paminėti 1970-aisiais pagausėjusius ilgaplaukio jaunimo sambūrius Kauno miesto sode. Ten ateidavusi „Company“, kaip ir kitas jaunimas, bendraudavo mažose grupelėse, kurių uždaramą tyrimo dalyviai siejo su politine situacija – bijota KGB įsikišimo (infiltruotų asmenų)¹⁴. Prisimindamas savo hipiavimą Vilniuje, respondentas minėjo neorganizuotą bendruomenę, susidarantią iš laisvų pavienių asmenų, kuriuos jungė bendri dvasiniai dalykai.

„Tai buvo bendruomenė, kuri panašiai jautė. Tiesiog (...) atėjai ir išėjai – laisvas, nesukaustytas... ir neįsipareigojęs, bet kupinas doros savo vienminčiams, kupinas... [ilga pauzė] tokios, aš sakyčiau, vidinės šviesos ir nepaisymo daugelio buitinių ir išorinių dalykų, kurie taip visiems rūpi“¹⁵.

Alytaus hipiams atstovaujantis tyrimo dalyvis prisiminė, kad jo mokykloje Alytuje (jau vėlesniu laikotarpiu, apie 1973–1975 m.) buvo apie 10 ilgaplaukių, bet organizuotos grupės nebuvo: „...savotiškai tai buvo pavienis reikalas, kažkoks tai tylus lyg ir pasipriešinimas, (...) noras būti kitokiu, sekti kažką (...)“¹⁶.

Neformalios hipiavusio jaunimo bendruomenės žinomos Kaune, Vilniuje, Marijampolėje, Alytuje ir kitose Lietuvos vietose, tačiau dėl tuometinės politinės situacijos jos neturėjo galimybės intensyviau bendrauti ir suformuoti didesnę kultūrinę visumą.

Hipiavimas ir vertybės

San Francisko hipių sinonimas, susijęs su garsiąja „Meilės vasara“ (Summer of Love), buvo gėlių vaikai, nešioję gėles plaukuose, domėjęsi Rytų religijomis ir Amerikos etninių genčių dvasingumu bei laisva meile.

¹³ G. Rising, Hippies, in: *American Countercultures...*, p. 532–535.

¹⁴ Iš interviu su „Company“ dalyviais Natanu ir Arkadijumi.

¹⁵ Interviu su poetu Olegu Zacharenkovu.

¹⁶ Interviu su Algirdu Kasparavičiumi.

Tarp Amerikos hipių buvo populiarūs lengvieji narkotikai – mėgo rūkyti marihuaną. Jaunimas juos vartojo rekreaciniais tikslais, siekdami atsipalaiduoti, pakelti nuotaiką ir pasimėgauti. *Acid rock* muzikos klubų vakarėliuose, ypač populiariuose San Francisko Haight-Ashbury rajone, išpopuliarėjo haliucinogeniniai narkotikai LSD, vadinti *acid*. B. Keith Murphy, apibūdindama vakarėlių nuotaiką, mini „ilgas elektrinių instrumentų improvizacijas šokių klubuose – *jam sessions*, kurios, nuspalvintos pasikartojančiais būgnų pasažais ir pagyvintos prožektorių žaismėmis, sukeldavo psichodelinių narkotikų efektą ir buvo vadinamos San Francisko garsais (San Francisco Sound)“¹⁷.

Andergraundo spaudos tyrinėtojai mini, kad kontrkultūros scenai buvo svarbi ne tik roko muzika, bet ir folkloras. Tačiau rokas kalbėjo apie gyvenimo tikrovę, buvimą savimi, apie aplinkinio pasaulio netobulumą, apie norą mylėti, todėl jis buvo aktualus¹⁸. Rokas nebuvo vien muzika, tai buvo gyvenimo būdas.

Ankstyvuojau JAV jaunimo kontrkultūros laikotarpiu labiausiai ją apibūdino sąvokos taika ir meilė. Juos vadino „meilės karta“, „taikos, gėlių, šviesos ir optimizmo žmonėmis“. „Meilė“ buvo dažniausias žodis jų žodyne. Miller mini „Time“ redaktorių padarytą išvadą (pristatant 1967 m. hipių sambūrius San Franciske), kad meilė yra pagrindinis hipių etikos elementas – „visaapimanti, nukreipta į draugą ir priešą“. Jiems meilės samprata „tiesiogine prasme buvo emocija, būseną, proto jausmas, skleidęs optimistinę moralinę galią“. Minima, kad hipiai mėgo cituoti tryliktąjį apaštalo Pauliaus Pirmojo laiško korintiečiams skyrių „Himnas meilei“¹⁹. Tokia meilė gali keisti ir kurti²⁰.

Tyrinėtojai, remdamiesi San Francisko hipių judėjimo liudijimais, mini jo dalyvių dvasingumą, sąsajas su didžiosiomis religijomis ir tai, kad jie tikėjimo vertybes iš šventyklų perkėlė į gatves. Tai buvo ne sekmdieniniai apmąstymai bažnyčiose, o kasdienio gyvenimo veiksmas kartu su pastangomis skleisti džiaugsmą, taiką ir meilę²¹.

¹⁷ K. B. Murphy, Acid Rock, in: *American Countercultures...*, p. 34–35.

¹⁸ T. Miller, *The Hippies and American Values...*, p. 44.

¹⁹ Prieiga per internetą: http://biblija.lt/index.aspx?cmp=reading&doc=BiblijaRKK1998_1_Kor_12,31-13,13 [žr. 2020 m. rugpjūčio 3 d.].

²⁰ T. Miller, *The Hippies and American Values...*, p. 88.

²¹ S. Hill, *San Francisco and the Long 60s*, New York: Bloomsbury, 2016, p. 389.

Amerikos hipiai savo gyvenimo principus kūrė komunose, jie norėjo sukurti savo visuomenę, kuri skirtųsi nuo aplinkinės. Miller cituoja 1969-ųjų hipio mintį: „Mes esame Amerikoje, bet mes nebesame jos dalis.“²² Tokią būseną apibūdina eskapizmo sąvoka, reiškianti pasitraukimą nuo visuomenės.

Kodėl reikėjo pasitraukti? Jaunimo požiūriu, visuomenėje plito smurtas, dominavo institucijos, kurios rūpinosi ne visuomenės narių, o savo pačių gyvenimu. „Blogiausia, kad viskas buvo nuobodu“²³. Pasitraukimas buvo suprantamas kaip alternatyva tam, ko iš tiesų negali pakeisti. Mainais technokratinėi industrinei visuomenei hipiai siūlė žaliąjį gyvenimo būdą ir natūralumą, bendruomeninėms vertybėms teikė daugiau reikšmės negu individualioms.

Pasižvalgę po sovietmečio Lietuvą rastume, kad šios vertybės buvo svarbios ir Lietuvos jaunimui. Pasak jaunimo pamėgtos roko grupės „Gėlių vaikai“ įkūrėjo ir dainų autoriaus Stasio Daugirdo, grupė lyg ir kviesdavo jaunimą pasinerti į hipių potyrius: „Ten tekstas buvo: „tai susirask merginą gražią, šviesiaplaukę mėlyną, tapkite gėlių vaikais“. Tai čia gal negerai, čia kviečiam į hipius... Tas pavadinimas, apranga mūsų, ilgi plaukai...“²⁴

Skirtingai nuo Amerikos hipių, galėjusių savo gyvenimo filosofiją įgyvendinti komunose, Lietuvoje hipiavęs jaunimas ją perkeldavo į subkultūrinį „pogrindį“. Tokia erdve Kaune tapdavo Politechnikos ir Medicinos institutų šokių salės, kuriose grojo roko grupės „Raganiai“, „Dainiai“, „Kertukai“, „Gintarėliai“, „Gėlių vaikai“, „Bočiai“, „Vaizbūnai“²⁵. Buvo mėgstami vakarėliai laisvuose plotuose, kur buvo galima kartu klausytis muzikos, šokti, skaityti poeziją, kalbėtis rūpimomis temomis, diskutuoti apie teatrą ir filosofiją. Vasarą hipiuojantis jaunimas vykdavo pramogauti į Palangą arba Liepoją, kur koncertuodavo Rygos ir Talino roko grupės, daug keliaudavo²⁶.

²² T. Miller, *The Hippies and American Values...*, p. XVIII.

²³ Ten pat.

²⁴ Interviu su grupės „Gėlių vaikai“ įkūrėju Stasiu Daugirdu.

²⁵ R. Bany, Jis ir jo „Company“. *Nemunas*, 2017 m. vasario 20 d., prieiga per internetą: http://www.nemunas.press/perkami_str/jis-ir-jo-company/ [žr. 2020 m. rugpjūčio 3 d.].

²⁶ Apie sambūrius Liepojoje žr. R. Bany, „Jis ir jo „Company“...“, o pasakojimus apie hipių pamėgtą Palangą pateikė tyrinėtus „Company“ grupės dalyvis Kristupas.

Palanga
1969

Bendraminčiai. 1969 m. Nuotrauka iš Kristupo Petkūno asmeninio albumo.

Konfliktai su tradicine visuomene

Labiau demokratinių pažiūrų Amerikos visuomenės dalis palaikė hipių vertybes, tačiau konservatyvieji politikai kaltino hipius dėl moralinio visuomenės nuosmukio. Tyrinėtojai mini to meto kultūrinius karus, taip pat – konfliktus su tėvais, kuriuose pats jaunimas įžvelgė kartų skirtumus²⁷. Renkant duomenis, teko užrašyti Čikagos lietuvių kilmės alternatyvios jaunimo kultūros dalyvio atsiminimus apie tai, kaip reagavo suaugusieji į jų domėjimąsi roko muzika ir hipių idėjomis.

Tėvai stengėsi apsaugoti vaikus nuo jų požiūriu, neigiamų įtakų, skatino laisvalaikį leisti skautų ir ateitininkų stovyklose. Likusi galimybė užsiimti kitokia veikla buvo lietuvių jaunimo susitikimai sekmadieninėse mokyklose, kur jie galėjo surasti bendraminčių, dalytis naujausia informacija apie kultūrinius įvykius, o po pamokų susiburti klausyti

²⁷ G. Rising, *Hippies...*, p. 534.

roko. Pasak respondento, ne vien tėvai, bet ir mokytojai draudė auginti plaukus. Sovietmečio Lietuvos jaunimas nusteptų išgirdęs to laikotarpio Amerikos moksleivio pasakojimą, kaip mokytoja jo nepriėmė į pamoką ir liepė eiti į šalimais esančią kirpyklą nusikirpti plaukus, o po to paskambino pasiteirauti, ar jis atėjo. Tolerantiška kirpėja, pamačiusi jo nuotaiką, nuramino, kad nukirps gražiai, taip, kaip jis pats norėtų²⁸. (Analogiškus pasakojimus pateikė ir Lietuvoje hipiavę respondentai.)

Timothy Miller mini, jog buvo uždraudžiami muzikos festivaliai, dėl psichodelinių narkotikų vartojimo buvo galima atsidurti kalėjime. Valdantieji netoleravo deviantinio elgesio²⁹. Hipių komunoms tekdavo patirti neigiamas aplinkinių gyventojų nuostatas.

Ieškant paralelių, galime paminėti, kad, pasak „Company“ dalyvių, jie bandė sukurti komuną draugo bute, tačiau ji išsilaikė vos porą mėnesių, nes aptiko milicija (policijos pavadinimas sovietmečiu). Yra dalyvių liudijimų, kad hipių komuna sėkmingiau veikė Rygos miškuose, kur hipiai turėjo įsirengę savo stovyklavietę³⁰. Bandymai suorganizuoti didesnę muzikinę renginį ne vien Lietuvoje, bet ir kaimyninėse sovietinio bloko šalyse baigdavosi KGB persekiojimais. Po garsiojo 1967 m. San Francisko festivalio „Summer of Love“³¹, Rytų Europos šalyse, įskaitant sovietinę Lietuvą, Latviją ir Estiją, buvo bandymų surengti „hipių suvažiavimus“, tačiau šie bandymai nebuvo sėkmingi.

Respondentai minėjo išvaikytą roko muzikos festivalį Rygoje, vykusį apie 1969 m.³² Nuo KGB nukentėjo pirmojo roko festivalio Vilniaus Žirmūnų restorane rengėjai (1970 m.), taip pat – Kauno politechnikos instituto studentų klubo „Smūtkeliai“ surengto *pop session* (1971 m.) organizatoriai ir dalyvavusių muzikinių grupių nariai³³; KGB uždraudė hipių suvažiavimą Taline (1970 m.), po to tardė į jį vykusį jaunimą, nau-

²⁸ Iš tyrėjos dienoraščio užrašų.

²⁹ T. Miller, *The Hippies and American Values...*, p. XVIII.

³⁰ Interviu su „Company“ grupės dalyviu Džyza.

³¹ Hipių subkultūra pirmiausia susiformavo miestų rajonuose – Niujorko *Greenwich Village*, San Francisko *Haight-Ashbury* ir Los Andželo *Venice Beach*, taip pat universitetų miesteliuose (Berklis, Kalifornijos ir kt.). Hipiai mėgo didelius bendraminčių sambūrius, tokius kaip 1967 m. San Francisko „Meilės vasara“ (*Summer of Love*). G. Rising, *Hippies...*, p. 533.

³² Interviu su „Company“ dalyviu Džyza.

³³ Žr. *Smūtkeliai: popklubas, 1969–1971*. Sudarytojas G. Kušlys, Vilnius: Mileda, 2019.

dojo prievartą³⁴. Vis dėlto bene sėkmingiausias buvo Kauno *pop session*, kurį, pasak tyrimo dalyvių, išvaikyti sutrukdė žiūrovų gausa³⁵.

Nors jaunimas neturėjo išankstinių politinių nuostatų, konfliktai su KGB provokavo politinę savimonę. Muzikinių renginių draudimai hipiams liudijo jų veiklos reikšmingumą, naujos patirtys jiems padėjo susivokti savo tapatybę.

Tyrimo dalyviai prisimena, kad visuomenėje įsitvirtinusių prievartą galėjai patirti ir iš bendraamžių. Aptariamuoju laikotarpiu Kaune buvo galima sutikti darbininkiško jaunimo, kuris „dėl ilgų plaukų tave galėjo išmesti iš troleibuso“³⁶.

Globalaus maišto epocha: prieš autoritarizmą

1968-ieji žinomi masiniais studentų maištais. Masinės studentų demonstracijos, kuriose jie protestavo prieš Vietnamo karą, reikalavo asmens teisių, susijusių su juodaodžių, moterų, seksualinių mažumų diskriminavimu, paties jaunimo teisių, iš Vakarų perėjo ir į Rytų Europą – Vengriją, Čekoslovakiją, Jugoslaviją, Lenkiją ir kitus kraštus, kur įgijo antisovietinį politinį atspalvį³⁷. Pasak Marko Kurlansky, žmonės sukilo dėl skirtingų dalykų, o bendra buvo tai, kad jie norėjo maištauti prieš autoritarizmą: „Ten, kur buvo komunizmas, jie sukilo prieš komunizmą, kur buvo kapitalizmas, sukilo prieš jį. Sukilėliai atmetė daugumą institucijų, politinių lyderių ir politinių partijų.“³⁸ Kurlansky mini istorinius veiksmus, pastūmėjusius protestų bangas: „Judėjimo už žmogaus teises pavyzdys, kuris tuo metu buvo naujas ir originalus; karta, kuri jautėsi tokia skirtinga ir susvetimėjusi, kad atmetė bet kokias autoriteto formas; karas, kuris buvo taip nekenčiamas pasaulyje, kad iššaukė poreikį visiems sukilėliams siekti bendro tikslo.“³⁹

Kurlansky pastebi, kad greitą protesto veiksmų sklaidą įvairiose

³⁴ Interviu su „Company“ dalyviu Arkadijumi.

³⁵ Iš interviu su renginyje grojusios roko grupės „Raganai“ įkūrėju, „Company“ dalyviu Natanu Gitkindu.

³⁶ Iš interviu su „Company“ dalyviu Natanu.

³⁷ M. Kurlansky, *The Year that Rocked the World*, New York: Ballantine Books, 2004, p. 80–120.

³⁸ Ten pat, p. 8.

³⁹ Ten pat.

šalyse paskatino lyderių bendravimas ir tuo laikotarpiu besivystančios televizijos technologijos. Televizija „dar buvo pakankamai nauja ir dar nebuvo kontroliuojama (...). 1968-aisiais tos pačios dienos transliacija iš kito pasaulio krašto buvo panaši į naują technologijos stebuklą“⁴⁰.

Žiniasklaida, aktyviai pristatinėjusi pasaulio aktualijas, neliko abejinga ir naujoms jaunimo kultūros idėjoms. Populiarioji spauda kėlė moralės problemas, susijusias su narkotikų vartojimo, nudizmo, laisvos meilės klausimais, tačiau tarp žurnalistų atsirasdavo ir tokių, kurie išvėlgė kontrkultūros vertybes. Pavyzdžiui, Timothy Miller mini anoniminio „Time“ žurnalisto mintį, jog kontrkultūrininkai padarė garbingą darbą bandydami gyventi savo idealais, o atsisakydami materialinių turtų, puoselėdami taikos ir sąžiningumo vertybes, jie propaguoja žymiai dorybingesnį gyvenimą nei didžioji visuomenės dalis. Miller atkreipia dėmesį, kad „Time“, pristatydamas 1967-ųjų „Meilės vasarą“, išvėlgė naują etinę hipių pasaulėžiūrą:

Jei hipiai turėtų įstatus, juose būtų šios lanksčios gairės:

– *Daryk, kas tau patinka, kur reikia tau tai daryti ir kada nori.*

– *Atsiribok. Pasišalink iš tokios visuomenės, kokią pažinėjai. Pilnai iš jos pasitrauk.*

– *Keisk kiekvieno „teisingo“ žmogaus mintis, kai tik gali jas pasiekti.*

*Itrauk juos, jei ne į narkotikus, tai į grožį, meilę, tiesos sakymą, smagų malonumą*⁴¹.

Sugrįžtant į Lietuvą, verta paminėti, kad Lietuvos jaunimas, gyvenęs už „geležinės uždangos“, pasinaudodamas žiniasklaidos priemonėmis sugebėjo susirinkti informaciją apie Vakarų jaunimo kultūros aktualijas. Sovietinio bloko šalyse, kuriose televizija buvo valdžios rankose, ją vadavo Amerikos balso radijas, Laisvės radijas, BBC, Liuksemburgo radijas ir kt. Radijas skelbė pasaulio naujienas ir transliavo muziką. Lenkijos ir Čekoslovakijos jaunimo muzikiniai žurnalai spausdino informaciją apie roko grupes, o sovietinėse kino kronikose, kuriose buvo

⁴⁰ Ten pat.

⁴¹ Citatos originalas: „If there were a hippie code, it would include these flexible guidelines: — Do your own thing, wherever you have to do it and whenever you want. — Drop out. Leave society as you have known it. Leave it utterly. — Blow the mind of every straight person you can reach. Turn them on, if not to drugs, then to beauty, love, honesty, fun“. T. Miller, *The Hippies and Subcultural Values...*, p. XV.

Bendraminčiai. XX a. 7–8 deš. Nuotrauka iš Kristupo Petkūno asmeninio albumo.

peikiamos Vakarų jaunimo mados, pasak respondento, „buvo galima pamatyti, kaip jie atrodo“⁴². Muzikos sklaidą pastūmėjo ir kitos technologinės naujovės. Apie 1967-uosius jaunimas jau persirašinėjo muziką tėvų nupirktais magnetofonais⁴³, rinko informaciją apie Vakaruose gyvenančių bendraamžių kultūrinės naujoves ir bendraminčių rateliuose kūrė savo subkultūrinę aplinką.

Informacijos sklaida padėjo plisti maišto, nukreipto prieš visuomenės negeroves, idėjoms ir surasti įvairias jo išraiškos formas – nuo tyliai simboliškai reiškiamų alternatyvių hipių vertybių iki atvirų protestų.

Hipių sąsajos su politiniu judėjimu

Septintojo dešimtmečio Amerikos hipiams buvo kultūriškai artima gausi jaunimo grupė naujieji kairieji, kurie palaikė hipiams priimtinas

⁴² Iš interviu su „Company“ dalyviu Džyza.

⁴³ Iš interviu su „Company“ dalyviu Kristupu ir Džyza.

vertybes – marihuanos rūkymą ir bendruomeninę gyvenimą⁴⁴, be to, kaip ir hipiai, jie oponavo valdantiesiems. Pasak tyrėjų, hipiai tik deklaravo taiką, harmoningą rasių sugyvenimą ir lygybę, o naujieji kairieji buvo radikalūs politiniai aktyvistai, dalyvavę 1968-aisiais nuvilnijuosiuose studentų streikuose⁴⁵. Nors hipiai vengė atvirų protestų, naujųjų kairiųjų požiūriai praturtino jų gyvenimo filosofiją.

Nors Amerikos hipiai buvo kultūrinė, o ne politinė grupė, tyrinėtojai jų gyvenimo stiliuje randa politinių implikacijų – jiems nepavykdavo likti nuošalyje dėl jų pačių gyvenimo būdo ir vertybių. Daugybė dalykų visuomenėje jiems buvo nepriimtini, todėl buvo sunku neįsivelti į politinę veiklą. Minimi pavyzdžiai, kai, būdami antipolitiški, asmenys įsitraukė į konfrontacijos politiką po to, kai atsisakė karinės tarnybos⁴⁶.

Panašia patirtimi pasidalijo ir „Company“ dalyviai, kuriems yra tekę gelbėti savo draugus, kai jie būdavo šaukiami į kariuomenę. Reikėjo įrodyti, kad žmogus yra nesveikas ir netinkamas karinei tarnybai. Kai bandymai nepavykdavo, kildavo atvira konfrontacija su KGB ir jaunimas nukentėdavo⁴⁷.

Jaunimo kultūrinė opozicija 7-ojo dešimtmečio Amerikoje buvo gausi ir matoma, tuo tarpu Lietuvoje ji neturėjo sąlygų laisvai reikštis, todėl kūrėsi kultūrinis pagrindis. Sovietmečiu ideologinė valdžia siekė tikslu perrašyti istoriją ir pakoreguoti tautos mentalitetą, todėl tarp draudžiamų veiklų buvo visos tos, kurios buvo susijusios su tautos atmintimi, įskaitant tradicijas, papročius ir folklorą. Opozicija šiems draudimams tapo studentų kraštotyrinė veikla.

Kauno technologijos universiteto Žygeivių klubo „Ažuolas“ internetinėje svetainėje minima Elektrotechnikos fakulteto žygeivių veikla 1964-aisiais⁴⁸. Vilniaus universiteto kraštotyrininkų ramuvos svetainėje randame informaciją apie Vilniaus universiteto laikraštyje „Tarybinis studentas“ 1970 m. vasario 22 d. publikotą straipsnį „Kviečiame į

⁴⁴ 1972 m. Amerikoje atlikti tyrimai parodė, kad 24 mln. amerikiečių rūkė marihuaną. Daugiau negu 90 proc. 7-ojo deš. kontrkultūros dalyvių vartojo marihuaną ir 68,2 proc. – LSD. (T. Miller, *The Hippies and Subcultural values...*, p. 4).

⁴⁵ M. Kurlansky, *The Year that Rocked the World*, New York: Ballantine Books, 2004.

⁴⁶ Ten pat, p. 91.

⁴⁷ Interviu su „Company“ dalyviais Arkadijumi ir Ričardu.

⁴⁸ Prieiga per internetą: <http://www.azuolas.org/main/lt/about/history/> [žr. 2020 m. rugpjūčio 5 d.].

mūsų ramuvą⁴⁹. Ramuvos senbuvų liudijimu, šios veiklos ištakos siekia 1967-uosius⁵⁰.

Lietuvos Sąjūdžio ištakas analizavę tyrėjai mini pavienius asmenis ir grupes, tuo laikotarpiu dalyvavusius antisovietinėse pagrindinėse veiklose. Tačiau dėl KGB persekiojimų šios grupės ilgą laiką neturėjo galimybės veikti kartu, nebuvo ir aiškesnio ryšio tarp jų ir jaunimo roko muzikos mėgėjų bei hipiuojančio jaunimo grupių⁵¹. „Company“ dalyvių duomenimis, jie nebendravo su kraštotyrine veikla užsiimančiais studentais, o didžiausią įtaką jiems darė Kauno pantomimos teatro spektakliai (kuriuose buvo jaučiama asmens laisvės dvasia) ir bendravimas su jos vadovu Modriu Tenisonu. Šis bendravimas prisidėjo prie jaunimo intelektualinės brandos, padėjo suprasti santvarką, kurioje jie gyveno⁵².

Hipiuojantis jaunimas siekė asmens laisvės, kuri jiems pirmiausia reiškė laisvę bendrauti su Vakarų jaunimu, klausytis mėgstamos muzikos ir kurti savo subkultūrinę aplinką. Tačiau senelių, tėvų ir kaimynų pasakojimai apie nepriklausomą Lietuvą, okupaciją ir tremčių patirtys laisvės sąvokai suteikė politinio turinio ir paskatino imtis veikos. Jaunimas švęsavo Vasario 16-ąją, o milicijai kėlė rūpestį tai vienoje, tai kitoje vietoje netikėtai iškelta trispalvė.

Antisovietinės nuostatos stiprėjo susiduriant su saugumo persekiojimais ir represijomis: dėl dalyvavimo roko muzikos renginiuose galėjai būti tardomas, mušamas, uždaromas į psichiatrinę ligoninę⁵³. Bręstančios opozicinės nuotaikos kitus paskatino prisijungti prie labiau politizuotų grupių, kurios ėmėsi konkrečių veiksmų, susijusių su Lietuvos išsivaduojuoju judėjimu iš komunistinio režimo⁵⁴.

Kylančią jaunimo pasipriešinimo bangą sustabdė įvykiai, vykę po Romo Kalantos susideginimo Kauno miesto sode 1972 m. gegužės 14 d.

⁴⁹ Prieiga per internetą: <http://www.ramuva.lt/> [žr. 2020 m. rugpjūčio 5 d.].

⁵⁰ Prieiga per internetą: <https://romuva.lt/apie/romuva/> [žr. 2020 m. rugpjūčio 5 d.].

⁵¹ Žr. *Sąjūdžio ištakų beiškant. Nepaklusniųjų tinklaveikos galia*. Redaktorės J. Kavaliauskaitė ir A. Ramonaitė, Vilnius: Baltos lankos, 2012.

⁵² Interviu su „Company“ dalyviu Arkadijumi.

⁵³ Iš interviu su „Company“ dalyviu Arkadijumi.

⁵⁴ Lietuvos ypatingajame archyve saugomame slaptame 1971 m. sausio mėn. protokole minimos jaunuolių, kurie dalyvavo KGB nustatytose „ideologiškai pavojingose grupėse“, pavardės. Prieiga per internetą: <http://virtualios-parodos.archyvai.lt/virtualios-parodos/34/jauni-ir-pasele-ly/exh-96/jauni-ir-pasele/case-516#slide10> [žr. 2020 m. rugpjūčio 5 d.].

Buvo nuslopinta gausi jaunimo protesto demonstracija, po kurios Kauną akylai stebėjo saugumas, o miesto sode ilgam neliko gėlių vaikų⁵⁵.

Įtaka visuomenei

Timothy S. Miller mini hipių įtaką Amerikos visuomenei. Po 1967-ųjų San Francisko „Meilės vasaros“ jų kultūrinės idėjos išpopuliarėjo, kilo jaunimo susidomėjimo hipiais banga, miestas tapo patraukliu turizmo centru.

Nors pagrindinės hipių vertybės buvo laisvė ir malonumai (hipiai pasisakė už narkotikų legalumą), savo gyvenimui, ypač kaimo komunose, jie išpopuliarino ekologines vertybes ir veiklas. Hipiai aktyviai dalyvavo „Žemės dienoje“ (1970 m. balandžio 22 d.); vėliau dalis jų įsitraukė į aplinkosaugos organizacijas („Greenpeace“, „Sea Shepherd“, „Earth First!“), kuriose diegė hipių ir naujųjų kairiųjų idėjas⁵⁶.

Hipiai padarė įtaką jaunimo stiliui – išpopuliarėjo ilgi vaikinių plaukai, žaismingi spalvoti drabužiai; išplito simboliai (pvz., taikos ženklas) ir juvelyrika. Po 1967-ųjų jau nebuvo galima pasakyti, kad kiekvienas sutiktas ilgaplaukis išpažįsta hipių vertybes.

Pasak Millerio, hipiai suformulavo tikslus ateities visuomenei – kūrybiškumą, decentralizaciją, nepasitikėjimą biurokratija ir hierarchinėmis struktūromis, laisvės ir malonumų svarbą, antiautoritarizmą, tiesų ir garbingą kontaktą tarp asmenų; asmens kūrybos slopinimo ir apribojimų atsisakymą⁵⁷. Allen Ginsberg Amerikos 7-ojo dešimtmečio hipių veiklą pavadino išsivaduojamuoju judėjimu, pastūmėjusiu Amerikos kultūros pokyčius, susijusius su lygiomis afroamerikiečių, moterų bei homoseksualų teisėmis; žaliąja energetika, ekologiškais maisto produktais, joga ir kūno puoselėjimu, meditacija, alternatyvia medicina ir kt.⁵⁸ JAV hipių kultūros tyrinėtojų teigimu, hipių įtaka visuomenei susijusi su naujos visuomenės kūrimo idėjomis. Jų požiūriu, nauja demokratinė etika turėjo pakeisti visuomenės gyvenimą.

⁵⁵ 1972 m. gegužės įvykiams skirtas Kauno istorijos metraščio trečiasis tomas (Kauno istorijos metraštis, t. 3. Kaunas: VDU leidykla, 2003.)

⁵⁶ T. Miller, *The Hippies and American Values...*, p. 116.

⁵⁷ Ten pat, p. 88.

⁵⁸ Ten pat, p. 117.

Kalbant apie hipių subkultūros dalyvių poveikį Lietuvos visuomenei, pirmiausia pastebime tiesioginę įtaką 7-ojo dešimtmečio pabaigos–aštuntojo pradžios jaunimo madai, kai išplito ilgi plaukai, platėjančios kelnės ir pomėgis roko muzikai. Nors po 1972-ųjų gegužės represijų Kaune jaunimo kultūra pritilo, tačiau Kauno moksleiviai ir toliau keliavo į žygius, kur vakarais prie laužo brazdino gitaras ir dainavo jau kultine tapusią dainą, žinomą pavadinimais „Ištirpsta sniegas“ arba „Kodėl miršta gėlės“, parašytą „Raganių“ vokalistu Visvaldo Žalnieriaus⁵⁹.

Hipių romantizmo dvasia sugrįžo po 1987-ųjų, kai to meto roko grupės išėjo iš pogrindžio ir atvirai prisijungė prie kylančio Lietuvos nepriklausomybės judėjimo – dalyvavo roko maršuose ir ekologiniuose protesto žygiuose per Lietuvą. Dalyviai greta politinių tikslų kėlė geresnės visuomenės kūrimo vertybines nuostatas, kuriose nesunkiai surasime sąsauką su globaliomis etinėmis hipių vertybėmis.

Pastaraisiais dešimtmečiais Lietuvos kultūra įvairėja ir joje galime rasti skirtingų kultūrinių skonių grupių, įskaitant neohipius, įvairias religines filosofines bendruomenes, o aktyvusis jaunimas jungiasi prie pasaulinio judėjimo už žmogaus teises ir ekologiją.

Apibendrinimas

Apibendrinami Lietuvoje hipiavusio jaunimo skirtumus nuo Vakarų, galėtume pasakyti, kad šiuos skirtumus nulėmė jų kultūrinės patirtys, įgytos bendraujant savo bendraamžių grupėse, taip pat – skirtinga jų išorinė socialinė aplinka, kurios įtakas jie patirdavo. Šie du veiksniai padeda išvesti aiškesnes paraleles ieškant reiškinų tapatumų ir skirtumų.

Amerikos jaunimo galimybės buvo kitokios negu Lietuvos, įskaitant jau sukauptą alternatyviosios kultūros paveldą, galimybę gyventi

⁵⁹ Alternatyviosios jaunimo kultūros dalyvių antisovietinio protesto banga vėl kilo paskutiniame Lietuvos sovietmečio epochos dešimtmetyje (po 1980-ųjų). P. Girdeinis mini, jog apie 1983–1986 m. pankuojantis jaunimas „nuolat platindavo antisovietinio turinio lapelius, Vasario 16-osios išvakarėse Gedimino stulpais, Vyčio kryžiais ir įvairaus turinio šūkais išmargindavo pastatų sienas“. P. Girdeinis, *Jauni ir pašėlę sovietmečiu*. Prieiga per internetą: <https://www.bernardinai.lt/2018-08-20-jauni-ir-pasele-sovietmeciu/> [žr. 2020 m. rugpjūčio 5 d.]. Straipsnio autorei teko stebėti „juodojo metalo“ ir pankų grupių koncertus, vykusius 1987–1988 m., kuriuose jie savomis meninėmis priemonėmis perteikė radikalų požiūrį į santvarką.

komunose ir nevaržomai užsiimti kūrybine veikla. Informacijos ir veiklos apribojimai Lietuvos jaunimą vertė ieškoti savo kelio.

Lyginant Amerikos hipių tyrinėtojų išvalgas su Lietuvoje atliktais tyrimais, matomos bendros jaunimo elgsenos savybės, tarp kurių – poreikis kurti asmeninę gyvenimo erdvę, atsiribojant nuo visuomenėje įsigalėjusio autoritarizmo, galios santykių, asmens teisių nepaisymo, materialistinių vertybių iškėlimo prieš dvasines.

Nors ir Amerikos, ir Lietuvos 7-ojo dešimtmečio alternatyviosios kultūros dalyviai dėl vertybių skirtumų patyrė konfliktų su tradicine visuomene ir institucijomis, šios patirtys buvo skirtingos. Lietuvoje prasidėjusi roko muzikos ir hipiavimo banga buvo nuslopinta KGB, šiam jaunimui suteikiant santvarkos priešo vaidmenį.

Lietuvos 7-ojo dešimtmečio alternatyvios kultūros dalyviai yra sovietmečio socialinių galių patirties pavyzdys, papildantis savo visuomenės patirtis ir savitai įsiliejęs į laikotarpio kultūrinės rezistencijos istoriją.

Domėjimasis 7-ojo dešimtmečio kultūra liudija, kad šių dienų visuomenės dalis, kuri augo sovietmečiu, ir ta, kuri jo jau nebeprisimena, hipių idėjose gali rasti nemažai inspiracijų savo vertybių apmąstymams naujuose šių dienų socialiniuose kultūriniuose ir politiniuose kontekstuose. Tai ir prisijungimas prie pasaulyje kylančio judėjimo už švarią gamtą, asmens teises ir demokratiją, žaliojo gyvenimo būdo propagavimas ir daugelis kitų. Hipiai šių dienų jaunimui perteikia geresnės visuomenės kūrimo idėją, įskaitant atvirumo ir pasitikėjimo etiką.